

Merve Koldamca Yılmaz

<https://orcid.org/0000-0002-3722-1494>

Doctor,Turkey, ymerve@bscc.duth.gr

Atıf Künyesi / Citation Info

Yılmaz, M. K. (2024). Türkçe ve Yunancada Deniz Hayvanları ve Kuş Türleri ile Oluşturulan Kalıplaşmış İfadeler. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (3), 1723-1743. <https://doi.org/10.46868/atdd.2024.785>

Türkçe ve Yunancada Deniz Hayvanları ve Kuş Türleri ile Oluşturulan Kalıplaşmış İfadeler

Öz

Bu çalışmada, Türkçe ve Yunancada hayvan ismi ile oluşturulan kalıplaşmış ifadelerin analizi yapılmaktadır. Çalışmanın örnekleminde her iki dilde deniz hayvanları ve kuş türleri ile oluşturulan ifadeler yer almaktadır. İlk olarak söz konusu ifadeler her iki dilde de karşılaştırmalı dilbilim yöntemlerine dayanarak incelenmiş, nitel yöntemlere ve içerik analizine göre sınıflandırılmıştır. Türkçe ve Yunancada kullanılan hayvan isimlerinin dil ve kültür bağlamında kullanım sıklığı ve anlamsal çağrışımları tespit edilerek her iki kültürdeki işlevi, kodlanması ve kavrayış sistemlerindeki yerleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Türkçede 5 farklı deniz hayvanı ile oluşturulan 16, Yunancada ise 9 farklı deniz hayvanı ile oluşturulan 29 kalıplaşmış ifade tespit edilmiştir. Kuş türü içeren ifadelerde ise Türkçede 13 farklı kuş türü ile 51, Yunancada ise 10 farklı kuş türü ile oluşturulan 29 kalıplaşmış ifade tespit edilmiştir. İki dil arasında yer alan ifadeler çoğunlukla eşdeğer anlamsal çağrışımlar göstermektedir. Türkçe ve Yunanca dillerinin ediniminde ve çeviri çalışmalarında kullanılmak üzere bir veri oluşturmak ve iki dil arasındaki dilbilim çalışmalarına katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Böylelikle çalışma aynı zamanda kültürel aşinalık geliştirmenin kolaylığını ve zorluğunu değerlendirmenin temelini oluşturabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kalıplaşmış İfadeler, Hayvan Adları, Türkçe, Yunanca

Stereotyped Expressions Formed with Sea Animals and Bird Species in Turkish and Greek

Abstract

In this study, the stereotyped expressions formed with animal names in Turkish and Greek are analysed. The sample of the study includes expressions formed with marine animals and bird species in both languages. Firstly, these expressions were analysed in both languages based on comparative linguistics methods and classified according to qualitative methods and content analysis. The frequency of use and semantic connotations of the animal names used in Turkish and Greek in the context of language and culture were determined in order to reveal their function, coding and place in the cognition systems in both cultures. In Turkish, 16 stereotyped expressions formed with 5 different sea animals and in Greek, 29 stereotyped expressions formed with 9 different sea animals were identified. In expressions involving bird species, 51 stereotyped expressions with 13 different bird species in Turkish and 29 stereotyped expressions with 10 different bird species in Greek were identified. The expressions between the two languages mostly show equivalent semantic connotations. It is aimed to create data to be used in the acquisition and translation studies of Turkish and Greek languages and to contribute to the linguistic studies between the two languages. In this way, the study will also be able to form the basis for evaluating the ease and difficulty of developing cultural familiarity.

Keywords: *Stereotypes, Animal Names, Turkish, Greek*

Giriş

Çalışmamızın hareket noktası olan kalıplaşmış ifadeleri Kövecses & Szabo (1996), iki veya daha fazla kelimedenden oluşan ve bu öğelerden tüm anlama ulaşılamayan ifadeler şeklinde tanımlamaktadır. Türkçe ve Yunanca bu ifadeler açısından zengin dillerdir. Symeonídis (2000), dilde kalıplaşmış ifadelerin veri olarak toplanmasının faydalarını üç temel esasa dayandırır. Yunancada ve farklı dillerde kalıplaşmış ifadelerin toplanmasının öncelikle dil ediniminde faydalı olacağını hatta bunun bir ihtiyaç olduğunu, ikinci olarak bu verilerin toplumların dil ve kültür tarihi çalışmalarına katkı sağlayabileceğini, üçüncü olarak da sözlük yazımında bir temel oluşturabileceğini vurgular (Anastasiádi, Symeonídi & Efthymíou, 2006). Hayvan isimleri Türkçe ve Yunanca dillerinde metaforik anlam içeren ifadelerle çok sık kullanılmaktadır. Lakoff (1987, 1993), Lakoff & Johnson (1980) ve Kövecses & Szabo (1996), figüratif anlam içeren ifadelerin kavramsal metaforlar ve metonimler tarafından güdülendiğini ileri sürmektedir. Bu aynı zamanda insan davranışının hayvan davranışı açısından metaforik olarak anlaşılmış gibi görünmesi gerçeğinden de kaynaklanmaktadır (Kövecses, 2002). Kövecses, çoğu insanın kavramsal

sisteminde çok genel bir metafor bulunduğunu ileri sürerek '*İnsan Bir Hayvandır*' der ve şunu ileri sürer:

"*Bu anlamların ortaya çıkmasının tek yolu, insanların önce hayvanlara insani özellikler atfetmesi, sonra da bu özellikleri insanlara uygulamasıdır. Yani önce hayvanlar kişileştirilmiş, daha sonra insan davranışını anlamak için insan temelli özellikler kullanılmıştır*" (Kövecses, 2002, s. 221).

Örneğin; deyimlerde hayvanlar genellikle insan davranışını ve özelliklerini kişileştirme yoluyla tanımlamak için kullanılır (Colin, 2006). Bunun tersine, insanlar genellikle hayvan özelliklerini insan davranışına referansla açıklar ve hayvan davranışını duygular açısından insanileştirir. İnsan davranışını tanımlamak için hayvan özelliklerinin kullanılması literatürde çok yaygındır çünkü hayvanlar insan davranışı ve toplum hakkında etik ve hicivsel yorumları temsil eden bir araç görevi görür (Lambdin & Lambdin, 2002). İnsan davranışlarını hayvan özellikleriyle ifade etme durumu Türkçe ve Yunancada oldukça yaygındır. Bu görüşlerden hareketle bu çalışmada Türkçe ve Yunanca deniz hayvanları ve kuş türleri ile oluşturulan kalıplaşmış ifadelerin karşılaştırmalı analizi yer almaktadır.

1.Yöntem

1.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, Türkçe ve Yunanca dillerinde hayvan ismi içeren kalıplaşmış ifadeler her iki dilde de deniz hayvanları ve kuş türleri ile sınırlandırılarak ele alınmıştır. Veri toplamamızda kullanılan kaynaklar sözlüklerden oluşmaktadır. Türkçede Püsküllüoğlu, (2006), *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Aksoy, (2015), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1* ve Türk Dil Kurumunun internet sitesi, Yunancada; *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (2005), Αναγνωστοπούλου, Μπουσούνη - Γκέσουρα, (2010), *1864 παροιμίες και γνωμικά – ξέρουμε τι σημαίνουν*; Natsoúlis, (2011), *3000 λέξεις και φράσεις παροιμιώδεις*, Pántos (2013), *Νεοελληνικές φράσεις, Εκφράσεις, παροιμίες, γνωμικά, εκκλησιαστικές ρήσεις, φράσεις αργκό* kullanılmıştır. Söz konusu ifadeler her iki dilde karşılaştırmalı dilbilim yöntemlerine dayanarak incelenmiş, nitel yöntemlere ve içerik analizine göre sınıflandırılmıştır. Yunanca ifadeler, parantez içerisinde Türkçe anlamlarıyla verilmiştir. Mevcut ifadelerin yorumlanmasında tümevarım yöntemi kullanılmıştır. Tablolarda Türkçe ve Yunancada hayvan isimleri ile oluşturulan ifadelerde geçen hayvanların listesi, kullanım sıklığına göre listelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkçe ve Yunanca sözlüklerdeki kalıplaşmış ifadeleri incelemek ve hayvan ismi içeren ifadeleri kayıt altına almaktır. Sonrasında tanımlama, analiz, karşılaştırma yoluyla Türkçe ve Yunanca ifade kullanımlarında ne ölçüde benzerlik gösterdiği araştırılacaktır. Böylelikle kültürel aşinalık geliştirilmenin kolaylığını ve zorluğunu değerlendirmenin temeli oluşturulabilecektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Dilin kültürel çevre ile ilişkisini incelemek dil ediniminde önemli rol oynamaktadır. Grammenidis'in (2009) dediği gibi farklı diller dünya görüşlerini farklı şekilde ifade edebilir. Söz konusu iki dil topluluğunu dilsel ve anlamsal farklılıkların nerede ayırdığı veya birleştirdiği hakkında fikir sahip olmak önemlidir. Dolayısıyla dilde kayıtlı olan kültürel unsurları saptamak, bununla beraber hem bu iki dili edinenlere hem de karşılıklı çeviri çalışmalarına veri sağlamak mevcut araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

2. Bulgular ve Yorum

2.1. Deniz Hayvanı İçeren Kalıplaşmış İfadeler

2.1.1. Yunancada Deniz Hayvanı İçeren Kalıplaşmış İfadeler

- (1) Τιμπάει το **ψάρι** (*Balık oltaya vurdu*): Tuzaga düşmeye hazır kişiler için kullanılır (Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής [ΛΚΝ], 2005, s. 1375).
- (2) Είμαι / Νιώθω σαν το **ψάρι** έξω από το νερό (*Suyun dışında balık gibiyim*): Yabancı bir ortamda tamamen utangaç / şaşkın hissetmek (ΛΚΝ, 2005, s. 1493).
- (3) Το μεγάλο **ψάρι** τρώει το μικρό (*Büyük balık küçük balığı yer*): Güçlü olan her zaman zayıf olana üstünlük kurar (ΛΚΝ, 2005, s. 1493).
- (4) Τρέμει σαν το **ψάρι** (*Balık gibi titremek*): Korkudan titremek (ΛΚΝ, 2005, s. 1493).
- (5) Βουβός σαν το **ψάρι** (*Balık gibi dilsiz*): Tamamen sessiz /suskun (ΛΚΝ, 2005, s. 1493).
- (6) Κολυμπάει σαν **ψάρι** (*Balık gibi yüzmek*): Çok iyi yüzmek anlamında kullanılır (ΛΚΝ, 2005, s.1493).
- (7) Απ'το κεφάλι βρομάει το **ψάρι** (*Balık baştan kokar*): Baştakilerin tutumu, karakteri bozuk olunca işin bütününe sirayet eder (ΛΚΝ, 2005, s. 1493).
- (8) Να δούμε τι **ψάρια** θα πιάσουμε (*Bakalım ne balıklar tutacak*): Ne başaracağız? anlamında kullanılır (ΛΚΝ, 2005, s. 1493).
- (9) Αμίλητος σαν **ψάρι** (*Balık gibi sessiz*): Balık gibi suskun (Natsούlis, 2011, s. 56).

- (10) Μου ᾤφησε το **ψάρι** στα χείλη (*Balığı dudaklarımda pişirdi*): Biri rahatsız ettiğinde, eziyet edercesine canımızı sıktığında kullanılır (Natsούlis, 2011, s. 427).
- (11) Φάτε μάτια **ψάρια** και κοιλιά περίδρομο (*Balığın gözlerini ye, karnın ağrısın*): Bazıları başkaları için olan şeylere sahip olmak istediğinde yani kendilerine ait olmayan şeyi arzuladıkları zaman kullanılır (Natsούlis, 2011, s. 688).
- (12) Ο **κάβουρας** στην τρύπα του είναι μικρός αφέντης (*Yengeç kendi deliğinde küçük efendidir*): Herkes ne kadar değersiz, önemsiz olursa olsun kendi evinde ya da kendi bölgesinde mutlak hakimiyete sahiptir (Anagnostopoulou, Bousούni - Gkésoura, 2010, s. 124).
- (13) Τι ᾽ν᾽ ο **κάβουρας**, τι ᾽ναι το ζουμί του (*Yengeç ne ki suyu ne olsun*): Faydalanılamayacak kadar küçük ölçüde ya da az değerde olan şeyler için kullanılır (ΛΚΝ, 2005, s. 626).
- (14) Περπατάει σαν τον **κάβουρα** (*Yengeç gibi yürümek*): Yan yan gitmek (ΛΚΝ, 2005, s. 626).
- (15) Πηγαίνει σαν τον **κάβουρα** (*Yengeç gibi gitmek*): Çok ağır bir ritimle yavaş ilerleyen işler için kullanılır (ΛΚΝ, 2005, s. 626).
- (16) Εδώ σε θέλω, **κάβουρα**, να πηδάς στα κάρβουνα (*Seni buraya istiyorum yengeç, kömürlerin üzerine atla*): Birinden zor bir şey için yeteneğini ispatlamasını istediğimiz durumlarda kullanılır (ΛΚΝ, 2005, s. 626).
- (17) Τι θες καημένε **κάβουρα**, να περπατάς στα κάρβουνα; (*Ne istiyorsun zavallı yengeç, kömürün üstünde mi yürümek?*): Birine tehlikeden uzak durması için söylenen bir tavsiye (ΛΚΝ, 2005, s. 626).
- (18) Έχει **καβούρια** η τσέπη του / στην τσέπη του (*Cebinde yengeç var*): Çok zor harcama yapan cimri kişiler için kullanılır (Pántos, 2013, s. 125).
- (19) **Καβούρια** έχεις; (*Yengeç var mı?*): Yerinde sakince duramayan kişiler için söylenmektedir (Pántos, 2013, s. 125).
- (20) **Κολιός** και **κολιός** από ένα βαρέλι (*Bir varilden iki kolyoz*): Antik dönemlerden kalma, Homeros'ta da karşılaştığımız (Οδύσσεια, 218) bu cümle aynı türden olan daima birlikte olur / arkadaşlık eder anlamında kullanılır (Natsούlis, 2011, s. 29).
- (21) Κάθε πράγμα στον καιρό του, κι ο **κολιός** τον Αύγουστο (*Her şey vaktinde, Kolyoz da Ağustos'ta*): Olması gereken her şey uygun ve doğru zamanda olmalıdır anlamında kullanılır (ΛΚΝ, 2005, s. 730).
- (22) Οπλισμένος / αρματωμένος σαν **αστακός** (*Istakoz gibi silahlı*): Çok iyi silahlamış kişiler için kullanılır (ΛΚΝ, 2005, s. 219).

(23) Κόκκινος σαν **αστακός** (*Istakoz gibi kırmızı*): Kızgınlıktan ya da utançtan kıpkırmızı olan kişiler için kullanılır (ΛΚΝ, 2005, s. 219).

(24) Πέτυχε **λαβράκι** (*Levregi yakaladı*): Denizlerin yakalaması güç balıklarından biri olan levrek, büyük kazanç sağlanan işler için kullanılır (Natsούlis, 2011, s. 519).

(25) Αυτό είναι **λαβράκι** (*Levrek budur*): Denizlerin en lezzetli ve güzel balığı olan levrek, güzel bir kız için ya da güzel birine takma isim olarak kullanılır (Natsούlis, 2011, s. 519).

(26) Γλιστράει σαν το **χέλι** (*Yılan balığı gibi kayıyor*): Tehlike anında ya da hoşuna gitmeyen bir durumda ordan uzaklaşmayı / kaçmayı başarabilen kişiler için kullanılmaktadır (ΛΚΝ, 2005, s. 1471).

(27) (Εγινε) **γαρίδα** το μάτι του (*Karides gözlü*): Kocaman açık göz, birini çok özleyen biri için ya da uyuyamayan biri için kullanılır (ΛΚΝ, 2005, s. 297).

(28) **Μπαρμπουνάρα** μου (*Barbunum benim*): Çok güzel bir kadına söylenir (Natsούlis, 2011, s. 519).

(29) Χτυπάω κάποιον σαν **χταπόδι** (*Birini ahtapot gibi dövmek*): Birine çok eziyet etmek anlamında kullanılır (ΛΚΝ, 2005, s. 1487).

Tablo 1: Yunanca Kalıplaşmış İfadelerde Geçen Deniz Hayvanları

Yunanca hayvan ismi	Türkçe tercümesi	Kullanım sıklığı
Ψάρι	Balık	11
Κάβουρας	Yengeç	8
Κολιός	Kolyoz	2
Αστακός	Istakoz	2
Λαβράκι	Levrek	2
Χέλι	Yılan balığı	1
Γαρίδα	Karides	1
Μπαρμπουνάρα	Barbun	1
Χταπόδι	Ahtapot	1

2.1.2. Türkçede Deniz Hayvanı İçeren Kalıplaşmış İfadeler

- (1) **Balıklama** atlamak / dalmak: 1 Suyu balık gibi gergin, düz ve baş aşağı bir biçimde atlamak (ya da dalmak). 2 *mec.* bir işe, bir eyleme, sonucunun ne olacağını hiç düşünmeden girişmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 137).
- (2) Battı **balık** yan gider: 'Durum kötü, artık nasıl olursa', 'işler kötü gittiğine göre artık istenildiği gibi davranılabilir', 'durum iyi değil, ben de ipin ucunu bıraktım, bildiğimi işliyorum', 'ne olusa olsun' anlamlarında söylenir (Püsküllüoğlu, 2006, s. 158).
- (3) **Balık** etinde: (Kadınlar için) ne şişman ne zayıf olan, biçimli tombul (Püsküllüoğlu, 2006, s. 137).
- (4) **Balık** gibi: Kolayca ele gelmeyen, kaygan, kaypak (şey) (Püsküllüoğlu, 2006, s. 137).
- (5) **Balık** istifi: Üst üste, çok sıkışık bir durumda (Püsküllüoğlu, 2006, s. 137).
- (6) **Balık** kavağa çıkınca: Hiçbir zaman olmayacak, gerçekleşmeyecek işler için alay yollu söylenir (Püsküllüoğlu, 2006, s. 137).
- (7) Götüyle **balık** yakalamak: *arg.* Çok şanslı olmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 386).
- (8) Sudan çıkmış **balığa** dönmek: Herhangi bir nedenle ne yapacağını bilememek, çok şaşırarak ya da hemen uyum sağlayamamak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 714).
- (9) Büyük balık küçük **balığı** yutar: Güçlüler, güçsüzleri ezer anlamında kullanılır (<https://sozluk.gov.tr/> TDK).
- (10) **Balık** baştan kokar: Bir işte aksaklığın başta olanlardan kaynaklandığını anlatan bir söz (TDK).
- (11) **Balık** ağa girdikten sonra akli başına gelir: İnsan tedbirsizliği yüzünden bir felakete uğradıktan ve iş işten geçtikten sonra 'neden şöyle yapmadım, neden böyle yapmadım diye üzülür' anlamında kullanılır (TDK).
- (12) **Balık** baştan avlanır: Bir şeyi ele geçirebilmek için onu yönetenleri elde etmek gerekir, anlamında kullanılır (TDK).
- (13) **Yengeç** gibi: Yan yan yürüten kimse (TDK).
- (14) **Ahtapot** gibi: 1 Sırnaşık, yapışkan kimse, 2 Çıkar elde etmek, sömürmek amacıyla birçok işe, konuya el atan kimse (TDK).
- (15) **Istakoz** gibi: Çok kırmızı (TDK).
- (16) **Kefal** tutmak: (öğrenci sınavda) beklemediği halde geçer not almak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 536)

Tablo 2: Türkçe Kalıplaşmış İfadelerde Geçen Deniz Hayvanları

Türkçe hayvan ismi	Kullanım sıklığı
Balık	12
Yengeç	1
Ahtapot	1
Istakoz	1
Kefal	1

2.1.3. Tartışma ve Yorum

Türkçe ve Yunanca deniz hayvanı içeren ifadelerde çoğunlukla anlamsal çağrışımlar açısından eşdeğerlik görüyoruz. Her iki dilde de *'sudan çıkmış balık gibi'* insanların alışılmadık bir ortamdaki yaşamının zorluğunu ifade ediyor. *'Büyük balık küçük balığı yer'* örneğinde görüyoruz ki her iki toplumda, karada olduğu gibi denizde de hayatta kalma mücadelesi aynı ilkeleri izliyor. Çünkü insan toplumsal yapıları otoritenin egemenliğini ve sahip olduğu gücü sorgular. Her iki dilde de *'balık baştan kokar'* Tıpkı zihnin merkezi olarak başın insan vücudunu kontrol etmesi gibi, her bir grubu kontrol eden başın yerleşmiş sembolizmiyle görürüz. Sosyal olarak en aşağı tabakadaki kişi bile evinin yöneticisidir. Başka bir deyişle Yunanca bu ifade ailenin hiyerarşik yapısına atıf vardır. *'Ο κάβουρας στην τρύπα του είναι μικρός αφέντης (Yengeç kendi deliğinde küçük efendidir)'*

'Balıklama atlamak' için mesela; tıpkı bir balığın baş aşağı bütün olarak denize batması gibi aynı şekilde bir insan da bir girişime, bir faaliyete sonucunu düşünmeden başlar yani denizdeki öngörülemeyen bir tehlike belirtisi gibi diyebiliriz.

'Battı balık yan gider' aynı zamanda batmış ve suya kapılmış karşı koyamayan balığın görüntüsü alegorik bir ifade olarak batan bir adamı yani içinden çıkamayacağı olumsuz bir duruma batmasını tanımlamak için kullanılır. *'Balık etinde'*, fiziksellikinden yola çıkarak ne şişman ne de zayıf olduğunu ifade eder.

'Γλιστράει σαν το χέλι' (Yılan balığı gibi kayıyor) suya kayması bir insanın bir durumla yüzleşmemek için çabasını ifade ediyor. Balık gibi suskun, sözde suskunluktan balığın dilsizliğine atıf vardır. *'Αμίλητος σαν ψάρι'* (Balık gibi sessiz) ifadesi Türkçede *'dut yemiş bülbül gibi'* şeklinde

ifade edilirken Yunancada bu ifadeyi balık hayvan ismiyle görüyoruz. Her iki dilde de sözde suskunluk halini ifade eder.

‘Κάθε πράγμα στον καιρό του, κι ο κολιός τον Αύγουστο’ (Her şey vaktinde, Kolyoz da Ağustos’ta), Kolyoz balığı Ağustos ayında daha yağlı ve yumurta doludur. Bu nedenle daha lezzetli olduğu döneme vurgu yapılarak her şeyin vaktinde olmasını gerektiğini ifade eder.

‘Γαρίδα το μάτι του’ (Karides gözülü) ifadesinde deniz ürünlerinin fiziksel özelliklerine bir atıf görüyoruz. Bu ifadede karides karmaşık görünüşü ve büyük gözleriyle yer almıştır. *‘Οπλισμένος / αρματωμένος σαν αστακός’* (Istakoz gibi silahlı) her şeyi izleyen ve hiçbir şeyi kaçırmayan istakoz pençelerini ağır silahlara sahip olan adamı bir tehlikeyi vurguladığını abartılı bir şekilde ifade ettiğini görüyoruz.

Birinin cebindeyken alaycı bir ifade olarak yengeç kıskaçları çıkıyor karşımıza. *‘Έχει καβούρια η τσέπη του / στην τσέπη του’* (Cebinde yengeç var). Bu ifadede yengeç kıskaçı para çıkarmasına izin vermeyen, cimriliğin özelliğini göstermektedir. Aynı zamanda yengeçin kıskaçları yavaş hareket etmesine neden olur. Çarpık bir çabanın tezahürü ile yavaş çalışmaya, işleri ertelemeye atıf vardır. *‘Πηγαίνει σαν τον κάβουρα’* (Yengeç gibi gitmek).

Diğer bir grup ifade ise, balığın yakalanması, satılması ve pişirilmesi ile ilgili tüm süreci alegorik bir imgeleme yoluyla ifade ettiğini görmekteyiz. Her balıkçı her insan gibi çabasının başında hedeflerine ulaşırsa neleri başaracağını merak eder. *‘Να δούμε τι ψάρια θα πιάσουμε’* (Bakalım ne balıklar tutacak). Kimi zaman da doymak bilmez bir açlıkla doyurulamayan bir şehvetle avının/ hedefinin salt görüntüsüyle karşılaşır. *‘Τσιμπάει το ψάρι’* (Balık oltaya vurdu) atılan yemle çok kolay kandırılır, yani sahte bir yemle kancaya takılır.

Bir ifadede balık hayvan ismi kolay kandırılan, saf kavramsal çağrışımla karşımıza çıkarken diğer yandan levrek ve kefal balık isimleri tam tersi bir çağrışımla karşımıza çıkar. *‘Πέτυχε λαβράκι’* (Levreği yakaladı) zor bir hedefin başarısını, çok önemli bir fırsatı yakaladığını ifade eder. Çünkü levrek değerli bir balık türüdür ve balıkçılar tarafından kolay kolay yakalanmaz. Yine aynı şekilde, *‘Κεφαλ tutmak’* ise bir öğrencinin sınavda beklemediği halde geçer not alması gibi, beklenmedik bir başarı elde edildiğinde kullanılan bir ifadedir.

Ağla avlanan balıkların sıkışık olmasına atıfla *‘Balık istifi’* en sık toplu taşımadaki insanları anlatmak için kullanıldığını görmekteyiz. *‘Χτυπάω κάποιον σαν χταπόδι’* (Birini ahtapot gibi dövmek) bu ifadede ahtapotun yumuşatılmak amacıyla dövülmesinden hareketle birinin direncini kırmak için olan tehdidi ifade eder. *‘Τι θες καημένε κάβουρα, να περπατάς στα κάρβουνα;’* (Ne

istiyorsun zavallı yengeç, kömürün üstünde mi yürümek?) ifadesinde ise birini tehlikeden uzak tutmak için söylenen bir ikaz vardır.

2.2. Kuş Türü İçeren Kalıplaşmış İfadeler

2.2.1. Yunancada Kuş Türü İçeren Kalıplaşmış İfadeler

(1) Άπιαστα **πουλιά**, χίλια στον παρά (*Yakalanması güç kuşlardan gökyüzünde bin tane*): Yerine getiremeyecekleri şeyler için söz veren, vaatte bulunan kişiler için söylenir (Anagnostopoulou, Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 62).

(2) Το έξυπνο **πουλί** από τη μύτη πιάνεται (*Akıllı kuş burnundan yakalanır*): Çok akıllı ve uyanık kişilerin başına da anlamadan bir şey gelir (Anagnostopoulou, Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 145).

(3) Έχει του **πουλιού** το γάλα (*Kuş sütü bile var*): Her şeyin var olduğu, eksiksiz hatta ender bulunan şeylerin bile olduğu evler için kullanılır (Natsouílis, 2011, s. 263).

(4) **Πουλάκι** μου (*Kuşum benim*): Sevgi ve şefkat hitabı olarak kullanılır (Pántos, 2013, s. 267).

(5) Α, το **πουλάκι** μου! (*Ειρωνεία*) (*Ah, kuşum benim!*) (*İroni*): Birinin ayıp, kusurlu bir şeyini bulduğu zaman söylenir (Pántos, 2013, s. 267).

(6) Τα μάτια μου κάνουν **πουλάκια** ή βλέπω **πουλάκια** (*Gözlerimde kuşlar beliriyor ya da kuşları görüyorum*): Olmayan şeyler görüldüğünde, özellikle baş dönmesi ya da acı çekerken kullanılmaktadır (Pántos, 2013, s. 267).

(7) Κοιμάμαι σαν **πουλάκι** (*Kuş gibi uyumak*): Rahat, ferah, hafif mutlu bir uyku uyumak (Pántos, 2013, s. 267).

(8) Τρία **πουλάκια** κάθονται (*Üç kuş oturuyor*): Konuşulan bir konuyla ilgili alakasız saçma bir şey söylendiğinde kullanılmaktadır (Pántos, 2013, s. 267).

(9) Ελεύθερος σαν **πουλί** (*Kuş gibi özgür*): Her konuda bağımsız olan kişiler için kullanılmaktadır (Pántos, 2013, s. 267).

(10) Κάθε **πουλί** με τη φωνή του χαίρεται (*Her kuş kendi sesiyle selamlanır*): Herkese kendi erdemine göre değer biçilir, saygı duyulur (Pántos, 2013, s. 267).

(11) Πιάνω **πουλιά** στον αέρα (*Kuşu havada yakalamak*): Çok çevik, kıvrak, problemlere anında çözüm bulan kişiler için kullanılmaktadır (Pántos, 2013, s. 267).

(12) Πέταξε το **πουλί** (*Kuş uçtu*): Fırsatı kaçıran kişilere söylenmektedir (ΛΚΝ, 2005, s. 1117).

(13) Γρήγορος σαν **πουλί** (*Kuş gibi hızlı*): Çok çabuk ve hızlı kişiler için söylenmektedir (ΛΚΝ, 2005, s. 1117).

(14) Άι στον **Κόρακα** (*Hadi kargaya!*) (*Cehenneme git!*): *Beddua, hakaret, Lanetlenmiş bir kişiye mezarsız kal da kargalara yem ol anlamında söylenmektedir* (Natsouílis, 2011, s. 36).

- (15) Όταν θ' ασπρίσει ο **κόρακας** και γίνει **περιστέρι** (*Karga beyazlayınca, güvercin olur*): Gerçekleşemeyecek durumlar için kullanılır (Pántos, 2013, s. 156).
- (16) Έχει κι ο **κόρακας** γενιά, και η χελώνα γένια (*Karganın nesli var, kaplumbağanın tüyü*): Kimseyi önemsiz görmemeli. Kim bize faydalı olabilir ya da tam tersi kim bizi zarara uğratabilir asla bilemeyiz (Anagnostopoulou, Bousouni - Gkésoura, 2010, s. 91).
- (17) **Κόρακας κοράκου** μάτι δεν βγάζει (*Karga karganın gözünü çıkarmaz*): Benzer özelliklere ve davranışlara sahip kişiler birbirine zarar vermez (Anagnostopoulou, Bousouni - Gkésoura, 2010, s. 110).
- (18) Πώς πάνε, **κόρακα**, τα παιδιά σου; Όσο πάνε και μαυρίζουν (*Karga çocukların nasıl? Kararıyorlar*): Durgun ve kötüye gittiği çok belli olan işler için kullanılmaktadır (Anagnostopoulou, Bousouni - Gkésoura, 2010, s. 145).
- (19) Του **κόρακα** τ' αυγό δεν κάνει **περιστέρι** (*Karga yumurtasından güvercin çıkmaz*): Gerçekleşmesi mümkün olan vaatler, sözler için kullanılmaktadır (Anagnostopoulou, Bousouni - Gkésoura, 2010, s. 211).
- (20) Αθώα / λευκή **περιστερά** (*Masum / Beyaz güvercin*): Kusurlu olan, ayıplanacak hiç bir olaya karışmamış, masum anlamlarında kullanılır (Pántos, 2013, s. 252).
- (21) Ένας **κούκος** δε φέρνει τη άνοιξη (*Bir guguk kuşu bahar getirmez*): Bir sektörde hakiki bir değişim (toplumsal ya da kültürel hayat içerisinde) sadece istemekle ya da bir kişinin hayal etmesiyle değil ancak çoklu çaba ve çalışmayla gerçekleştirilir (Anagnostopoulou, Bousouni - Gkésoura, 2010, s. 89).
- (22) Απόμεινε **κούκος** (*Guguk kuşu kalmak*): Yalnız ve kimsesiz kişiler için kullanılmaktadır (ΛΚΝ, 2005, s. 748).
- (23) Κόστισε ο **κούκος αηδόνι** (*Bülbüle mal oldu, guguk kuşu çıktı*): Bir şey değerinden çok daha fazla acıya neden olduğu zaman kullanılmaktadır (Natsoúlis, 2011, s. 223).
- (24) Κι ο πετεινός μας θέλησε **αηδόνι** να τον πούνε (*Horozumuz, ona söylesin diye bülbül istedi*): İnsanlar sıklıkla başkalarından hak etmedikleri değeri ve saygıyı görmek ister (Anagnostopoulou, Bousouni - Gkésoura, 2010, s. 109).
- (25) Εμαζεύτηκαν οι **κάργιες** κι έκαναν τον **κούκο** αφέντη (*Kargalar toplanmış, guguk kuşunu efendi yapmış*): Kötü ve ahlaksız kişilerin, kendi benzerlerini övüp methetmeleri durumunda kullanılmaktadır (Anagnostopoulou, Bousouni - Gkésoura, 2010, s. 88).
- (26) Αν είσαι και **λελέκι** δεν είσαι και χαζής / **οι πελαργοί** δε φέρνουν πάντα το βάπτισμα (*Sen leylek olsan da hacı değilsin / Leylekler her zaman vaftiz getirmez*): Müslümanlar için 'leylek '

kutsal sayılabilecek bir kuştur. Kutsal kitapta da pek çok yerde geçmektedir. İnanişya göre, leylekler her sene yuvalarını bırakıp Mekke'ye dua etmeye giderler. Bu inaniştan yola çıkarak dindar görünüp aslında öyle olmayan kişiler için kullanılmaktadır. Bizans döneminde aynı deyiş aynı anlamda "leylekler her zaman vaftizi getirmez" şeklinde söylenmiştir (Natsouúlis, 2011, s. 64).

(27) Ένα **χελιδόνη** δεν φέρνει την άνοιξη (*Bir kırlangıç baharı getirmez*): Antik dönemlerden bu yana kullanılan bu deyiş, bir işin ortaya çıkması için tek bir kişinin çabası yeterli olmaz anlamında kullanılmaktadır (Natsouúlis, 2011, s. 231).

(28) Έχει το κοκαλάκι της **νυχτερίδας** (*Yarasa kemiğine sahip*): Herkes tarafından sempati duyulan çok şanslı olan kişiler için kullanılmaktadır (ΛΚΝ, 2005, s. 926).

(29) Σαν γεράσει η **κουκουβάγια**, τη γελάνε κι οι **σπουργίτες** (*Baykuş yaşlanınca, serçeler ona güler*): Gücünü yitirince başka kişilerin küçümsediği, eğlendiği duruma düşer anlamında kullanılmaktadır (Anagnostopoulou, Bousouúni - Gkésoura, 2010, s. 35).

Tablo 3: Yunanca Kalıplaşmış İfadelerde Geçen Kuş Türleri

Yunanca hayvan isimleri	Türkçe tercümesi	Kullanım sıklığı
Πουλί	Kuş	13
Κόρακας - Κάργα	Karga	7
Κούκος	Guguk kuşu	4
Περιστέρι	Güvercin	3
Αηδόνη	Bülbül	2
Πελαργός - Λελέκι	Leylek	2
Σπουργίτι	Serçe	1
Χελιδόνη	Kırlangıç	1
Νυχτερίδα	Yarasa	1
Κουκουβάγια	Baykuş	1

2.2.2. Türkçede Kuş Türü İçeren Kalıplaşmış İfadeler

(1) Ağzı ile **kuş** tutsa: Olmayacak şeyleri de başarsa (Püsküllüoğlu, 2006, s. 35).

(2) Attığı taş dediği **kuşu** vurmamak: İsteddiği olmamak, amacına ulaşmamak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 112).

- (3) Başına devlet **kuşu** konmak: Beklemediği büyük bir nimete kavuşmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 148).
- (4) Bir taşla iki **kuş** vurmak: Bir şey yaparak işe yarar birkaç sonuç elde etmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 184).
- (5) Cennet **kuşu**: *Mec.* Küçükken ölen bebek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 225).
- (6) Devlet **kuşu**: *Mec.* Umulmadık, beklenmedik bir iyilik, iyi talih (Püsküllüoğlu, 2006, s. 274).
- (7) Gurbet **kuşu**: Bit, kehle (Aksoy, 2015, s. 824)
- (8) İnsan **kuş** misali: Çok uzak yerlere gidildiğinde söylenir (Püsküllüoğlu, 2006, s. 480).
- (9) Kaldırım **kuşu**: *arg.* Sokak, park gibi yerlerde iş gören yankesici ya da hırsız (Püsküllüoğlu, 2006, s. 511).
- (10) **Kuşa** benzemek (ya da dönmek) (bir şey) Kesilip kırılarak ufacık ve işe yaramaz bir duruma gelmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (11) **Kuşa** benzetmek: (bir şeyi) Düzeltmek isterken daha biçimsiz bir duruma getirmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (12) **Kuş** beyinli: Aptal, budala, akılsız (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (13) **Kuş** gibi: Çok hafif, eline ayağına çabuk, çabuk iş gören (kimse) (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (14) **Kuş** gibi çırpınmak: Çaresizlik içinde telaşlı davranmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (15) **Kuş** gibi uçup gitmek: 1. Çok kısa süren bir hastalıkla ölmek. 2. Çok kısa sürmek, çabucak geçmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (16) **Kuş** gibi (ya da kadar) yemek: Çok az yemek yemek, az yemekle doymak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (17) **Kuş** kadar camı olmak: Küçük, güçsüz, cılız bir yaratık olmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (18) **Kuş** kafesi gibi: (yapı için) Küçük ve güzel (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (19) **Kuş** kanadıyla gitmek: Çok hızlı gitmek, uçar gibi gitmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (20) **Kuş** mu konduracak: "yapacağı şey görülmemiş bir sanat ürünü mü olacak?", "Çok mu iyi, güzel yapacak?" Anlamında söylenir (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (21) **Kuş** sütünden başka her şey var: (ziyafet için) Bulunmayan hiçbir şey yok, her türlü yiyecek var (Püsküllüoğlu, 2006, s. 578).
- (22) **Kuş** sütüyle beslemek: (birini) Bulunacak her şeyle, en az bulunur yiyeceklerle, hiç eksiksiz ve özenle beslemek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 579).

- (23) **Kuş** uçmaz kervan geçmez: Kimsenin uğramadığı ıssız, sapa ve sarp yer, ıssız dağ başı (Püsküllüoğlu, 2006, s. 579).
- (24) **Kuş** uçurmamak: Kimsenin, hiçbir şeyin geçmesine, kaçmasına olanak bırakmamak, çok sıkı önlem almak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 579).
- (25) **Kuş** uykusu: Kuşkulu bir ruh durumu içinde uyunan, çabuk uyanılan hafif uyku (Püsküllüoğlu, 2006, s. 579).
- (26) Talih **kuşu**: İyi şans (Püsküllüoğlu, 2006, s. 735).
- (27) Uçan **kuşa** borcu olmak: Hiç akla gelmeyen yerlere, kimselere, pek çok kişiye borçlu durumda bulunmak, çok borç etmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 762).
- (28) Uçan **kuştan** medet ummak: Sıkıntısına, içinde bulunduğu güç duruma bir çözüm bulmak için olmayacak yerlerden ve kişilerden yardım beklemek, her çareye başvurmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 762).
- (29) **Bülbül** çanağı: Pek küçük, ufak kase (Püsküllüoğlu, 2006, s. 211).
- (30) **Bülbül** gibi konuşmak: Kolaylıkla konuşmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 211).
- (31) **Bülbül** gibi söylemek: Bildiklerini hiç bir şey saklamadan söylemek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 211).
- (32) **Bülbül** gibi şakımak: Güzel sesle ve neşeyle konuşmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 211).
- (33) **Bülbül** kesilmek: 1.Baskı altında kalarak bildiği her şeyi söylemek. 2 Herhangi bir etkiyle çokça konuşmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 211).
- (34) Dut yemiş **bülbüle** dönmek: 1. Önce çok konuşurken artık sesi çıkmaz olmak. 2. Neşe ve konuşkanlığını yitirmek, susmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 300).
- (35) **Kargayı bülbül** diye satmak: 1. Çirkini güzel diye göstermeye çalışmak. 2. Konuşmayı, incelikli davranmayı bilmeyen birini güzel konuşur ve incelikli bir kimse diye tanıtmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 527).
- (36) Alacağına **şahin** vereceğine **karga**: Alacağı oldu mu bütün gücünü kullanıp alan; vereceğini vermeye gelince zavallı, güçsüz görünüp, ödememeye çalışan kimseler için kullanılır (Püsküllüoğlu, 2006, s. 59).
- (37) **Karga** (ya da kargalar) bok yemedi: Sabahın çok erken saatlerinde, daha gün ışımadan (Püsküllüoğlu, 2006, s. 526).
- (38) **Karga** derneği: Budala, bön kişiler toplantısı (Püsküllüoğlu, 2006, s. 526).

- (39) **Leyleği** havada görmek: (sık sık geziye çıkanlara takılmak için söylenir) Yolculuğa çok sık çıkmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 590).
- (40) **Leyleğin** (yuvadan) attığı yavru: Yakınlık görmekte olduğu çevresinden artık ilgi ve destek görmeyen kimse (Püsküllüoğlu, 2006, s. 590).
- (41) **Leylek** gibi: Zayıf ve uzun bacaklı kimse (Püsküllüoğlu, 2006, s. 590).
- (42) Çantada **keklik**: Elde edilmesi o denli kesin ki elde edilmiş sayılır (Püsküllüoğlu, 2006, s. 235).
- (43) **Keklik** gibi: (kadın için) Genç ve güzel, alımlı, güzel (Püsküllüoğlu, 2006, s. 536).
- (44) **Kukumav** gibi: Tek başına, kimsesiz, yalnız başına, yapayalnız (Püsküllüoğlu, 2006, s. 571).
- (45) **Kukumav** gibi düşünüp durmak: Çok üzüntülü ve ne yapacağını bilemez bir durumda, derin derin düşünüyor olmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 571).
- (46) Arpacı **kumrusu** gibi düşünmek: Üzücü, sıkıntı verici ya da çözümü güç bir olay karşısında ne yapacağını bilemez bir durumda, umutsuzca, derin derin düşünceye dalmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 101).
- (47) **Baykuş** gibi: Uğursuzluk getirdiğine inanılan kimseler için söylenir (Püsküllüoğlu, 2006, s. 159).
- (48) **Bıldırcın** gibi: Kısa boylu ve etine dolgun, küçümen ama alımlı (kadın) (Püsküllüoğlu, 2006, s. 170).
- (49) **Papağan** gibi ezberlemek: Anlamını bilmeden ezberlemek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 652).
- (50) **Karabatak** gibi: Bir ara görünüp sonra uzun süre ortalıkta görünmeyen (kimse) (Püsküllüoğlu, 2006, s. 523).
- (51) **Tavus** kuyruğu çıkarmak: Sarhoşken kusmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 741).

Tablo 4: Türkçe Kalıplaşmış İfadelerde Geçen Kuş Türleri

Türkçe hayvan isimleri	Kullanım sıklığı
Kuş	28
Bülbül	7
Karga	4
Leylek	3

Türkçe hayvan isimleri	Kullanım sıklığı
Keklik	2
Kukumav	2
Kumru	1
Şahin	1
Baykuş	1
Bıldırcın	1
Papağan	1
Karabatak	1
Tavus kuşu	1

2.2.3. Tartışma ve Yorum

Deniz altından gökyüzüne uzanırken gözümüze Anadolu halkının kuşlara karşı özel bir sevgisi olduğu çarpıyor. Hatta sadece Anadolu halkı için değil pek çok kültürde ve dilde kuşlar iyi şans ve refahın sembolüdür. Örneğin, *'Başına devlet kuşu konmak'* ifadesi eski zamanlarda padişahın varisinin, başına konan bu efsanevi kuş tarafından seçildiği rivayet edilir. Her zaman gökten gelen bir gücün kaynağı ve sembolü olan kuşun yuvasını bozmanın uğursuzluk getireceğine ve bunu yapanın cezalandırılacağına inanılır.

Dinsel bağdaşıklık ve senkretizm gösteriyor ki kuş biçiminde tasvir Hristiyan geleneğinin kutsal ruhuna atıfta bulunur. Aynı zamanda Müslüman geleneğinde cennet kuşunun cennetle bağlantısı açıktır. Ölen çocuklar, ebeveynlerinin dinine bakılmaksızın cennete gider *'cennet kuşu'* olarak anılır. Hem Yunan toplumunda hem Türk toplumunda kültürün dile yerleştirdiği bir klişe olarak cennetin tüm sakinleri gökyüzüne yerleştirilmiş ve kuşlar gökyüzünün bu nimetlerini en yakından paylaşan gökyüzü sakinleridir. Belki bu yüzden insanlar çaresiz kaldıklarında yardım için gökyüzüne bakarlar ve *'Uçan kuştan medet umarlar'* ya da hayatın hiç bir izinin kalmadığı çünkü Tanrı'nın unuttuğu bir yerdir *'Kuş uçmaz kervan geçmez'* ifadesi ama illa ki özgürdür *'ελεύθερος σαν πουλί'* (Kuş gibi özgür).

Kuşun her iki dil topluluğundaki yüksek statüsü en güzel ve en değerli olanı ifade etmeye kadar uzanır *'Έχει του πουλιού το γάλα'* (Kuş sütü bile var) ya da *'kuş sütüyle beslemek'* yine en pahalı ve nadide yiyeceklerin yenip içildiğini ifade eder. Türk geleneğinde *'Kuş uçurmamak'* hiç

kimsenin ve hiçbir şeyin kaçamayacağı mutlak kontrolü ifade ediyor. Ne kadar uğraşsaksak uğraşalım gerçekleşmeyecek imkansız durumlarda ise *'Ağzı ile kuş tutsa'* dahi olmadığını görüyoruz. Yunan dilinde buna benzer bir ifade ise arzulanan bir hedefe ulaşmadan önce başarısından emin olarak, yerine getirme şansı olmasa da vaatte bulunuyor *'Απιαστα πουλιά, χίλια στον παρά'* (Yakalanması güç kuşlardan gökyüzünde bin tane). Kuş uçuşlarının ve inişlerinin görüntüsü nihayeti beklemenin, güzel bir sanat eseri beklentisinin sembolü haline getirir *'Kuş mu konduracak'*.

'İnsan kuş misali' ifadesi kuşların uçuşuna uzun yolculuklara, uzak yerlere seyahate atıfta bulunur. *'Leyleği havada görmek'* göçmen bir kuş olan leylek her yıl geldiğini yere döner bu ifade de çok gezen kişiler için kullanılır. Leylek; tarım zararlılarını yediği için çiftçi dostudur ve her iki kültür tarafından olumlu anlam çağrışımlarına sahip bir kuş türüdür. Çocuklarına ve ebeveynlerine gösterdiği ilgi nedeniyle de aile hayatlarına model olarak kabul edilir.. İşte tam da bu özverili durumundan dolayı ailesinden gerekli ilgiyi almayan kimse, aile çevresinden vaktinden önce uzaklaştırılır *'Leyleğin yuvadan attığı yavru'*.

Kuşun varlığı Yunan geleneğinde antropomorfik (insan biçimcilik) ve kehanet yetenekleriyle türkülerde sürekli olarak karşımıza çıkar *'Τρία πουλάκια κάθονται'* (*Üç kuş oturuyor*) ifadesinde Leivadia'yı koruyan kuş buna bir örnektir. 'Kuş gibi', 'Kuş kadar canı olmak', 'Kuş gibi yemek', 'Kuş gibi uyumak', 'Kuş uykusu' ifadelerinde kuşların fiziksel hafifliğine, sakin, huzurlu, kaygısız ve endişesiz uykuya, çok hafif ve hemen uyanan, şüpheli bir ruh haline atıf yapılmaktadır.

Her iki dilde olumsuz anlam içeren kuş tabiri bulunmaktadır. Ahmak, düşünemeyen ama aynı zamanda ironik bir imayla fazla özgüvenli kişiler için kullanılan bu ifadeler *'Κάθε πουλί με τη φωνή του χαιρετά'* (*Her kuş kendi sesiyle selamlanır*), *'Kuş beyinli'* örnekleriyle karşımıza çıkar. Kendi itibarına göre bir şahin ve borcuna göre bir kuzgun hayvan isimleri yırtıcılığın fiziksel dünyadan sosyal dünyaya ve ekonomik ilişkilere, borç alan borç veren insan davranışlarına kadar uzanır *'alacağına şahin vereceğine karga'*. Şahinlerin avlanma biçiminin temsil edildiği bu ifade olumsuz bir işarettir çünkü aynı zamanda şahinleri kendi çıkarları için koruyan kurnaz yırtıcıyı da ifade eder.

'Εμαζέτηκαν οι κάργιες κι έκαναν τον κούκο αφέντη' (*Kargalar toplanmış, guguk kuşunu efendi yapmış*)' örneğinde olduğu gibi sosyal ilişkiler ve sosyal hiyerarşi ima edilir ve alaycı ifadelerle de alay edilir. *'Κόρακας κοράκου μάτι δεν βγάζει'* (*Karga karganın gözünü çıkarmaz*)'

Yunan dilinde karga tehdit ve saldırganlık sembolüdür. Bu ifadede de ortak çıkarlarla birbirine bağlanan suç gruplarına atıf vardır.

Πώς πάνε, κόρακα, τα παιδιά σου; Όσο πάνε και μαυρίζουν (Karga çocukların nasıl? Kararıyorlar) tüylerine göre siyah rengin olumsuz algılanması doğal bir özellik ve olgusal bir başlangıç noktasıdır. Çünkü karga kuşları beyaz doğar ve sonra siyaha döner. Bir kafiye oyunuyla karganın soyu yani her kötü adamın nesli gözden düşürülür. *Έχει κι ο κόρακας γενιά, και η χελώνα γένια (Karganın nesli var, kaplumbağanın tüyü)* Kaplumbağanın olumsuz çağrışımıyla birlikte aynı zamanda sahtekarlık ve yalanların ‘sakal’, ‘saç’ ve kötü bir insanı değiştirmenin imkansızlığı ile ifade edilmektedir. Türkçede karga ve güvercin hayvan isimlerinin aynı anlamsal çağrışıma sahip olduğunu görüyoruz. Örneğin Türkçede, *‘Kargayı güvercin diye satmak’* ifadesinde iki kutuplu bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun değerinden faydalanıp taklit etme ve aldatma çabası görülür. Yani bir başkasının kötü olanı iyi gösterip aldatmaya yönelik bir çabasını gözler önüne seriyor. Aynı tutum Yunancada da *‘Του κόρακα τ’αυγό δεν κάνει περιστέρι’ (Karga yumurtasından güvercin çıkmaz)* iyiyi ayırt etmenin zor olduğu düşünülen, kötü birinin elinden iyi bir kişinin oluşamayacağı ifadesiyle karşımıza çıkıyor.

Yunan sosyal değerlendirme ölçeğinde yüksek bir güç ve bilgelik konumunda yer alan baykuşun bu gücü yaşla birlikte kaybolur ve en güçlü adam bile daha genç ya da daha zayıf olan tarafından itibarsızlaştırılır *‘Σαν γεράσει η κουκουβάγια, τη γελάνε κι οι σπουργίτες’ (Baykuş yaşlanınca, serçeler ona güler)*. Baykuş Yunan geleneğinde bilgeliğin simgesidir. Türk geleneğinde ise baykuş, geceye ilişkin temalarla ilişkilendirilir ve uğursuz olarak varsayılır. Hatta ötmesi ölüm habercisi olarak nitelenir. *‘Kukumav gibi’, ‘kukumav gibi düşünüp durmak’* üzüntü ve umutsuzluktan kaynaklanan derin bir düşünce durumunu temsil ettiğini görüyoruz. Yumurtalarını diğer kuşların yuvalarına bırakması sebebiyle kuluçka asalağı olarak bilinen guguk kuşu kalıplaşmış ifadelerde bu yönüyle karşımıza çıkmaktadır. *‘Απόμεινε κούκος’ (Guguk kuşu kalmak)* kaybolan veya ailesinden uzaklaşanların yalnızlığını sembolize eder. *‘Ένας κούκος δε φέρνει τη άνοιξη’ (Bir guguk kuşu bahar getirmez)* çünkü evet olgusal düzeyde baharı müjdeleyen ilk kuştur, ancak anlamsal düzeyde doğanın yeniden doğuşunun işaret edildiği fikri tek bir kişiden gelemez. Ve ayrıca aynı benzer bir sözde *‘Ένα χελιδόνι δεν φέρνει την άνοιξη’ (Bir kırlangıç baharı getirmez)* aynı imayı görüyoruz.

Yarasa, çok miktarda zararlı böceği yok etmesiyle, dışkısının değerli bir gübre olması sebebiyle tarım ekonomisine faydalı olarak kabul edilir. Belki de bu yüzden Yunan geleneğinde iyi şansın sembolüdür. Hikayesi antik dönemlere uzanan bu ifade *‘Έχει το κοκαλάκι της νυχτερίδας’*

(Yarasa kemiğine sahip) yarasa kemiğini değerli bir tılsım olarak görür ve sahip olanın büyük bir şansa sahip olduğunu gözler önüne serer. Son olarak keklik ve bildircin her iki toplumun da ortak klişesi olarak kaşımıza çıkmaktadır. Genç, güzel, minyon bir kadın tarif ederken her iki dilde de bu iki hayvan ismiyle ifade edilir. İlginç bir şekilde her iki kuş türü avcılar için ve mutfak gastronomisi için değerli avlardır.

Sonuç

Türkçe ve Yunancada deniz hayvanları ve kuş türleri ile sınırlandırdığımız hayvan ismi içeren kalıplaşmış ifadeler çalışmamızın bulguları aşağıdaki özellikleri taşımaktadır: Türkçede 5 farklı deniz hayvanı ile oluşturulan 16, Yunancada ise 9 farklı deniz hayvanı ile oluşturulan 29 kalıplaşmış ifade tespit edilmiştir. Kuş türü içeren ifadelerde ise Türkçede 13 farklı kuş türü ile 51, Yunancada ise 10 farklı kuş türü ile 29 kalıplaşmış ifade tespit edilmiştir. İki dil arasında tespit edilen ifadeler çoğunlukla eşdeğer anlamsal çağrışımlar göstermektedir. Ancak sayı olarak baktığımızda hem deniz hayvanları içeren ifadelerin hem de kuş türleri içeren ifadelerin kullanımı her iki dilde hemen hemen iki kat farkla karşımıza çıkmaktadır. Yunancada deniz hayvanları içeren ifadelerin Türkçeye göre iki kat farkla kullanıldığını görüyoruz. Bunun sebeplerini kültürel ve dini bakış açısıyla açıklamak mümkün olabilir. Çünkü bu gibi kalıplaşmış ifadelerle yakından ilgili olan bir diğer konu da dindir. Coe (2014) işaret ettiği gibi din ve dini miras pek çok dilde olduğu gibi, Türkçe ve Yunanca konuşanların kültürleri arasında da birtakım farklılıkları temsil etmektedir. Türk halkının çoğunluğu Müslümandır, Yunan halkı ise ağırlıklı olarak Hristiyandır. Bu nedenle iki kültürdeki insanların belirli hayvanlar hakkındaki görüşleri farklıdır. Örneğin Türkçede domuz hayvanı her zaman olumsuz çağrışımlara sahiptir. Pis sayıldığı için tüketimi İslam dini tarafından yasaklanmıştır. Bu bağlamda yengeç, karides, midye, kalamar, ıstakoz vb. deniz hayvanlarına karşı bir önyargı olduğu da dile yansıyan bir durumdur.

Deniz ve balık Hristiyan geleneğinde kutsal bir semboldür; öyle ki balık İsa'nın kendisini simgeler. Hristiyanlığın ilk sembollerinden olan su ve balık kutsal kitaplarında da sıklıkla yer almaktadır (ΛΚΝ). Çağdaş Yunancada balık 'το ψάρι', antik Yunancada ise 'Ιχθύς' tir. Ιχθύς (İhthis) güçlü bir sembolik anlam taşır, bu kutsal sembol Hristiyan geleneğinde bir akrostişle şu şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Ιώτα (ι), (Ιησούς)

Χι (χ), (Χριστός)

Θήτα (θ) (Θεού)

Υψιλον (υ), (Γιος)

Σίγμα (ς), (Σωτήρας)

'Ιησούς Χριστός Θεού Υιός Σωτήρ' (İsa Mesih, Tanrı'nın kurtarıcı oğlu)

(<https://www.academia.edu>, file:///C:/Users/hp/Downloads/Ixthys_christi.pdf) ve kültürün içinde bu kadar derin anlamlara sahip olan bu kavramların toplumda yani dilde karşılık bulması olağandır.

Türkçede kuş türü içeren kalıplaşmış ifadelerin Yunancaya göre neredeyse iki kat fazla olmasını ise şu şekilde açıklayabiliriz. Kuş figürü kültürel ve mitolojik değerler açısından Türkler açısından önemlidir. Genellikle koruyucu bir tılsım ve yücelik sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır (Yücel & Yozgat, 2018). Orta Asya Türk devlet ve boyların dini inanışlarında yer alan "Gök Tanrı" inancı ile kuşa yüklenen anlam arasında bağlantı kurulmuş ve gökte uçmaları sebebiyle tanrı, tanrının temsilcisi ve koruyucu ruh olarak görülmüşlerdir (Halıcı Yüksel, 2014). Varlık alemi içerisinde madde ve ruh yönü itibarıyla insanı en iyi sembolize edenlerden başta geleni kuşlardır (Yıldırım, 2015).

Kaynaklar

Aksoy, Ö. A. (2015). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1*. Inkilap Kitapevi.

Anagnostopoulou, I., Bousouni - Gkésoura, L. (2010). 1864 paroimies kai gnomika - kseroume ti simainoun?. Ekdóseis METAIXMIO.

Anastasiádi – Symeonídi, A., & Efthymíou, A. (2006). Oi stereótypes ekfráseis kai i didaktiki tis neas ellinikis ws deuteris glóssas, Patáki.

Coe, A. (2013). Culture and religion. In *Socio-economic considerations in biotechnology regulation* (pp. 247-258). Springer New York.

Colin, N. (2006). English and Swedish animal idioms: A study of correspondence and variation content and expression. *Institutionen for Kultur Och Kommunikation*, 1-34. <http://kau.divaportal.org/smash/get/diva2:5163/FULLTEXT01.pdf>.

Grammenídis, S. (2009). *Metafrázontas ton kosmo tou allou: Theoritikoí problimatismoí - Leitourgikés prooptikés*. Ekdóseis Díavlos.

Halıcı, G. Y. (2014). Gök Tanrı'nin Temsilcileri: Koruyucu Kuşlar. *Folklor/Edebiyat*, 20 (77), 71-81.

Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A practical introduction*. Oxford University Press.

Kövecses, Z., & Szabo, P. (1996). Idioms: A view from cognitive semantics. *Applied linguistics*, 17 (3), 326-355.

Lakoff, G. (1987). The death of dead metaphor. *Metaphor and symbol*, 2(2), 143-147.

- Lakoff, G. (1993). The Contemporary Theory of Metaphor. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and Thought* (pp. 202-251). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173865.013>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaforlar - Hayat, Anlam ve Dil*. (Çev. G. Y. Demir). İthaki Yayınevi. (Eserin orijinali 1980 yılında yayımlanmıştır).
- Lambdin, R. T., & Lambdin, L. (2002). *A Companion to Old and Middle English Literature*. Bloomsbury Publishing.
- Lexikó tis Koinís Neoellinikís. (2005). Instituto Neoellinikón Spoudón. Ídryma Manóli Triantafyllídi (5i anatóposi me veltióseis: Aprílios 2005).
- Natsoúlis, T. (2011). 3000 léxeis kai fráseis paroimiódeis, ekd. Smyrniotákis.
- Pántos, CH.I. (2013). Neoellinikés fráseis, Ekfráseis, paroimíes, gnomiká, ekklesiastikés ríseis, fráseis argkó. Eidikí ékdosi gia tin efimerída TO VIMA.
- Püsküllüoğlu, A. (2006). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Arkadaş Yayınları.
- Symeonídís, CH. P. (2000). *Eisagogí stin ellinikí fraseología*. Kódikas.
- TDK (Türk Dil Kurumu). (2015). *Genel Açıklamalı Sözlük*. TDK Yayınları.
- Yıldırım, A. (2015). Mevlânâ'nın Eserlerinde Kuş Sembolizmi. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 2 (6), 235-246.
- Yücel, A., & Yozgat, S. (2018). Türk Mitolojisindeki Kuş Sembollerinin Günümüz Logo Tasarımlarına Yansıması. *Turkish Studies*, 13 (18), 1477-1493.
- <https://www.academia.edu>, file:///C:/Users/hp/Downloads/Ixthys_christi.pdf